

Historisch voetpad in het centrum van Nes

Het Vermaningspad, kent u dat? (1)

Veel toeristen weten het Vermaningspad in Nes te vinden. Sinds de Doopsgezinde kerk een trouwlocatie is geworden zijn het er zelfs meer geworden. Eén van de bruiloftsgangers een aantal jaren geleden was François Boulangé, de presentator van Lingo. Hij noemde het pad ‘het mooiste padje van Europa’. Het Vermaningspad is een verzameling van commandeurswoningen, een kerkje en grote tuinen. Een geheel dat jaarlijks door vele wandelende toeristen bezocht wordt. Het is een plek om even rustig te genieten van de monumentale omgeving. Het ligt midden in het Beschermd Dorpsgezicht van Nes. In een drietal artikelen willen wij u meenemen naar de rijke historie van dit stukje Nes. Het eerste deel gaat in op de relatie van de Van Heeckerens met het Vermaningspad.

Jacob S. Roep en
Afke Schols-Hak

Walvisvaart

In het centrum van Nes staan vele prachtige monumentale huizen uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze huizen zijn een teken van de welvaart die onder meer de walvisvaart heeft gebracht. Als u vanaf de noordkant het Vermaningspad betreedt, ziet u aan de linkerkant twee prachtige historische huizen staan (Vermaningspad nummer 6 en 8). Deze huizen zijn Rijksmonumenten. Het huis aan Vermaningspad 6 is een Rijksmonument en gebouwd in 1684 (zie jaarankers). De jaarankers of beter gezegd gevelankers hebben een algemene functie. Ze moeten bestand zijn tegen wind. Om te zorgen dat de woning niet instort worden de gevels aan de sporen-kap bevestigd met muurankers. Ter plaatse van de verdiepingsvloer worden ankers aangebracht die aan de strijkbalk, dit is de vloerbalk die langs de topgevel loopt, zijn bevestigd. Deze ankers werden vaak uitgevoerd in cijfers voorstellende het jaar waarin de woning is gebouwd. De gevels zijn wit bepleisterd met een aanbouw aan de zuidkant. Het huis heeft nog altijd de originele kakebienen als erfafscheiding. Deze kakebienen, botten van walvissen, zijn vroeger door de walvisvaarders die hier woonachtig waren meegenomen als souvenirs van hun reizen naar de Noordpool. De kakebienen langs het Vermaningspad staan geregistreerd als Cultureel Erfgoed. In een later deel van deze serie zullen we zien dat er meer sporen van de walvisvaart aan het Vermaningspad zijn overgebleven. Aan de noordkant bevindt zich huis Vermaningspad nummer 8. Het vermoeden bestaat dat de huizen Vermaningspad 6 en 8 vroeger één huis waren. In beide panden hebben Van Heeckerens gewoond.

Voor wij verder kunnen gaan, moeten wij eerst een zijsprong maken naar het bestuur van Ameland. Hierin speelden de Van Heeckerens een prominente rol.

Heerlijkheid Ameland

Tot de komst van de Franse bezetting in 1795 was Ameland een Heerlijkheid, een klein staatje met zijn eigen belastingen, rechtspraak en bestuur. Vanaf 1704 was de Heerlijkheid Ameland in het bezit van de Friese Nassau's. Zij hadden het eiland gekocht. Het eiland was het privébezit van de Friese stadhouder Willem IV en later van zijn zoon stadhouder Willem V. De baas van de Heerlijkheid had de titel Erf- en Vrijheer van Ameland. Toen de Fransen en patriotten in 1795 Nederland innamen, werden alle rechten van de Heerlijkheid verbeurd verklaard. Oftewel Ameland was niet langer het privé-eigendom

Burgemeester Daniël Wigbold van Heeckeren (1811-1888).

Freule Julia Bartara Baronesse van Heeckeren.

van de stadhouder en verloor daarmee zijn positie als zelfstandig staatje. In 1801 werd Ameland formeel aan Friesland toegevoegd. Toen de Franse bezetting in 1813 voorbij was, werd Ameland een grietenij (gemeente) van Friesland. Als grietenij had Ameland een grietman (burgemeester) en twee (soms drie) assessoren (wethouders). De grietman, grietenijraad (gemeenteraad) en de assessoren waren verantwoordelijk voor het bestuur. Na 1851 werden de grietman en assessoren vervangen door een burgemeester en twee wethouders, zoals we dat tegenwoordig nog kennen.

Van slot naar gemeentehuis

Vanaf 1815, na de Franse tijd, werd Ameland als grietenij vanuit het voormalige Cammingha Slot bestuurd. De eerste burgemeester was Walraven Robert baron van Heeckeren. Het Cammingha Slot was dusdanig vervallen dat het gemeentebestuur in 1828 besloot het slot af te breken en het bouw materiaal te verkopen. Rond 1833 correspondeerden het gemeentebestuur en de Gedeputeerde Staten over het kopen van een grietenijhuis. In datzelfde jaar werd voor 250 gulden een huis in Nes aangekocht. In 1837 werd dit deels aangebouwd namelijk met een kamer en keuken zodat het ook als woning voor de secretaris kon dienen. Ondertussen woonde burgemeester Van

Heeckeren niet meer in het slot dat in 1828 werd gesloopt maar in het meest zuidelijke huis van Nes. Tot 1894 hebben ze in dit huis gewoond. Dit huis werd later gesloopt maar stond op de plek waar nu het huis aan de Hoge Eggenweg 3 is.

In een vergadering van 26 juni 1900 werd gesproken over een burgemeesterswoning en een gemeentehuis. Ook het telegraafkantoor zat dan nog in het gemeentehuis maar werd bij nieuwbouw verplaatst naar de woning van de kantoorhoudster. In 1902 werd besloten f 4.500,— beschikbaar te stellen en een bestek te maken. Burgemeester was toen J.H. Drijber en secretaris J. Balkema. Toen de laagste inschrijver f 4.884,— wilde hebben, dit was de bekende Ameland aannemer Foppe de Jong (1855-1947), besloot men de kosten voor het verwerk en het hek uit het bestek te halen. Bij de inrichting stond de raad erop dat eilander ondernemers werden ingeschakeld. Uiteindelijk waren de kosten f 5.429,63, met de inrichting erbij. Het nieuwe gemeentehuis werd omstreeks 1900 gebouwd. Dit gemeentehuis heeft tot 1975 dienstgedaan. Sindsdien staat het gemeentehuis in Ballum op de plek waar voorheen het Camminghaslot stond.

Eerste burgemeesters van Ameland

In de periode van 1815 tot 1894 zijn er op Ameland drie generaties Van Heeckeren burgemeester geweest. In 1837 werd Walraven Robert baron van Heeckeren opgevolgd door zijn zoon Daniël Wigbold Crommelin baron van Heeckeren. Hij was een man van gedegen kennis, grote werkkraft en stoere degelijkheid. Dit is de indruk die de aanwezige stukken in het gemeentearchief van hem wekken. Vanaf 1837 tot 1888 bleef hij in functie als Grietman van Ameland. Bijna geen geboorte-, huwelijks- of overlijdensakte die niet door zijn vaardige hand is opgemaakt en ingeschreven. Onder zijn leiding is er veel gedaan om de infrastructuur op het eiland te verbeteren, zoals de dijken en wegen. Maar ook werden de eerste stappen richting recreatie gezet met de oprichting van het eerste badhuis van Ameland in 1853. Tevens werden de verbindingen met de vaste wal verbeterd. Rond 1850 begonnen postschippers de correspondentie te verzorgen. Tot slot heeft hij zich ook voor de strandvonderij en voor de gevoerde procedures rondom de 'Boerenstand' ingezet. In 1888 overleed deze burgemeester en werd hij opgevolgd door zijn zoon Daniël Jan Wigbold van Heeckeren (1857-1904). Hij was net als zijn vader voorzitter van de plaatselijke commissie van de NZHRM. In 1892 werd ook de Openbare Lagere School met woning in Buren gebouwd. Hij bleef deze functie tot 1894 vervullen.

Na eervol ontslag werd hij in West-Dongeradeel tot burgemeester benoemd.

Baronessen Van Heeckeren

De huizen aan het Vermaningspad werden veelal bewoond door families die met elkaar verwant zijn. Onder de bewoners bevinden zich typische Amelandse familienamen, zoals Hofker, Schols, Stuut en Schut. Maar de meest bekende, vooraanstaande bewoners aan het Vermaningspad waren vrouwelijke nazaten van het burgemeestersgeslacht Van Heeckeren. Zij waren Baronessen van Heeckeren. Een ongetrouwde barones werd in de volksmond ook wel Freule genoemd. De baronessen woonden permanent in hun huis of gebruik-

Baronesse van Heeckeren (1840-1927). Op een gegeven moment, dit is niet geregistreerd, is het huis overgegaan naar Anna Maria Clara Feijema, baronesse van Sijtzama, gehuwd met mr. Rudolf Adriaan Fockema. Hij was president van het Gerechtshof. Zij verkochten het huis in 1942 aan jonkheer Cornelis van Constantijn van Valkenburg. Hij was advocaat en procureur. In 1952 werd het huis overgenomen door Cornelia C. M. baronesse van Heeckeren (1913-1997). Zij woonde in Balk en gebruikte dit huis als tweede woning.

Vermaningspad 6 Huuske van de Freule

Barones Johanna Bartara van Heeckeren (1817-1904) werd als

Het Vermaningspad. Foto Tineke Roep.

Vermaningspad 8 gezien vanaf de Burgemeester Waldastraat. Foto Stichting De Ouwte Pölle.

Het Huuske van de Freule. Foto Tineke Roep.

ten dit als tweede woning terwijl zij ook hun bezit aan de wal hadden.

Vermaningspad 8

Uit gegevens van het kadaster blijkt de noordelijke woning - Vermaningspad 8 - in 1832 van de gereformeerde gemeente te zijn. Hiermee wordt de Hervormde gemeente bedoeld. Later is het huis overgegaan naar Jan Oljes Stuut. In 1876 wordt het huis verkocht aan jonkheer Wipke Minnema van Haersma de With (1838-1906). Hij was getrouwd met Josina Jannetta Crommelin

laatste Van Heeckeren geboren in het Camminghaslot te Ballum. Gedurende haar leven woonde zij in één van de huizen aan het Vermaningspad 6 of 8. Johanna van Heeckeren woonde aan het eind van haar leven in bij haar dochter Maria Catharina Schols-Bakker op het adres Burgemeester Waldastraat 12. Freule Julia van Heeckeren woonde een groot deel van haar leven op Vermaningspad 6. Dit huis wordt in de volksmond het Huuske van de Freule genoemd. Het is nog altijd in het bezit van een nazaat van de

Van Heeckerens. Zowel het Vermaningspad 6 als 8 bevatten nog een deel van de oorspronkelijke indeling en rijke inventaris.

Stinzenflora

Zoals bij een voorname familie hoorde legde de familie van Heeckeren een goed verzorgde tuin aan. In het voorjaar is dit erf nog altijd volledig wit van de sneeuw-klokken. Om opgevolgd te worden door de voorjaarshelmbloem. Dit is een stinzenplant die op Ameland uitsluitend op dit erf te vinden is. Verder vindt men deze in Friesland op een aantal buitenplaatsen zoals op Dekemastate in Jelsum en op Martenastate in Cornjum. Voorts vindt men er nog steeds een aantal prachtige bomen: een eeuwenoude

zijn logies met schilderijen betaalde. Zijn generatiegenoten hadden veel waardering en respect voor de kunstenaar. Ze kochten werk van hem of kregen dat cadeau in ruil voor diensten. Germ werd vooral bekend door zijn kleurrijke bloemstillevens. Regelmatig schilderde hij in de tuin van het Huuske van de Freule waar hij die bloemstillevens maakte. In eigen land is hij ook bekend geworden door zijn landschapsschilderijen. De panden aan het Vermaningspad heeft hij vele malen vereeuwigd. In een deel van zijn werk zijn kenmerken terug te vinden van de Bergense School, een kunststroming die in de jaren '20 van de vorige eeuw ontstond in het Noord-Hollandse kunstenaarsdorp

V.l.n.r. Voerman Klaas Groenewold, Josina van Heeckeren, freule Julia van Heeckeren en Wipke Minne van Haersma de Wit op het Oerd in ca. 1894.

Het Huuske van de Freule door schilder Germ de Jong (1953).

beuk en taxus, zeer oude hulsten en boerenjasmijnen. Zij bepalen het groene aanzien van deze bijzondere plek.

**Schilder Germ de Jong
(1886-1967)**

De in St. Jacobiparochie geboren Germ de Jong (1886-1967) is als schilder tot ver buiten de provincie Friesland bekend geworden. Rond het midden van de vorige eeuw bracht hij elk jaar langere periodes door op Ameland. Hij logeerde doorgaans in hotel Hofker, waar hij

Bergen. In 1989 is in het Natuurcentrum te Nes een uitgebreide expositie geweest van zijn Amelandse werk, het meeste uit particulier bezit. In het gemeentehuis in Ballum kunt u een aantal werken van hem bewonderen.

Meer informatie

Wilt u meer weten over het Vermaningspad? Kijk dan op de QR-code bij het Huuske van de Freule of op het infobord bij de Doopsgezinde kerk.

Waddencampus levert mooie onderzoeksresultaten op

De meeste onderzoeken en opdrachten waar studenten vanuit de Waddencampus mee aan de slag gaan worden van september tot februari of van februari tot juli uitgevoerd. Vlak voor de zomervakantie van de scholen ingaat worden dan ook veel onderzoeksresultaten opgeleverd. Deze keer waren dit onder andere onderzoeken naar de biovergister, duurzaam verpakkingsmateriaal en het verduurzamen van monumentale panden.

Dit laatste onderzoek willen we graag extra in de schijnwerpers zetten omdat daar een handig stappenplan als resultaat is uitgekomen.

Ameland profileert zich als duurzaam eiland en wil daarin een koplopersrol behouden. Dit lukt alleen

als er op vele vlakken wordt gewerkt aan duurzaamheid. Het realiseren van beter geïsoleerde woningen met duurzame energiesystemen is een onderdeel daarvan.

De gemeente wilde graag weten hoe eigenaren van monumentale pan-

Bent u eigenaar of liefhebber van een historisch gebouw op Ameland? En vraagt u zich af of het mogelijk is om dat historische gebouw te verduurzamen? Mijn Amelander Erfgoedmap is er speciaal voor u. In deze folder leest u hoe het werkt.

Mijn Amelander Erfgoedmap is een eerste stap in de richting van verduurzaming. Door een aantal stappen te doorlopen, bouwt u kennis op en verzamelt u documentatie over uw gebouw, over de energiesituatie en over uw eigen toekomstwensen. Per onderdeel leest u welke informatie relevant is en bij welke bronnen u deze informatie kunt vinden. Tip: noteer uw bronnen goed, dit komt u later vast nog weer van pas.

U hoeft geen specialistische kennis te hebben om de informatie te verzamelen voor uw Erfgoedmap. Nadat u de informatie voor de map verzameld hebt, wilt u zich misschien verder oriënteren op duurzame maatregelen. In die volgende fase kan de kennis van een expert nodig zijn. Denk bijvoorbeeld aan een duurzaam-erfgoed-specialist of een medewerker van de afdeling monumentenzorg van de gemeente. Ook kunt u overwegen om de Zelfscan duurzaam monument te doen op www.monumenten.nl.

**Veel succes en plezier met het
maken van uw Mijn Amelanders
Erfgoedmap!**

Martijn Haitink (Dijkoraad R.R.G. B.V.), Luc van Tiggelen (gemeente Ameland), Tineke van der Schoor en Maarten Vieveen (Kenniscentrum NoorderRuimte, Hanzehogeschool Groningen)

De volgende stap richting duurzaam erfgoed

Met het doorlopen van de stappen van de Mijn Amelander Erfgoedmap heeft u informatie over uw gebouw en toekomstwensen in kaart gebracht. Dit vormt de basis voor de volgende stap:

- U kunt zich gaan oriënteren op mogelijk energiemaatregelen, bijvoorbeeld via de Zelfscan Duurzaam Monument op www.monumenten.nl.
- U kunt contact opnemen met de duurzaamheidsspecialist Erwin de Boer van de gemeente Ameland, deze kan samen met de collega Cris Molenaar van de afdeling erfgoed bij u langskomen en vertellen wat vanuit monumentwaarden gepaste duurzame maatregelen zijn.
- U kunt een gespecialiseerd bureau (erfgoedadiesbureau of restauratie

den geholpen kunnen worden bij het verduurzamen van hun pand. Er zijn namelijk veel landelijke regels die bijvoorbeeld zonnepanelen en dubbelglas niet mogelijk maken. Daarom is er onderzoek gedaan naar manieren om deze woningen toch te kunnen verduurzamen.

Een stappenplan om daarmee aan de slag te gaan is verwerkt in een flyer en te verkrijgen bij de gemeente.

Het onderzoek werd uitgevoerd door studenten van NoorderRuimte - Hanzehogeschool, Dijkraad en de gemeente Ameland in samenwerking met de Waddencampus.

architect) vragen onderzoek te doen naar de onderhoudssituatie, bouwhistorische waarden. Op basis van dit gedegen onderzoek kunnen zij een Duurzaam Monument (DuMo) advies op maat voor u maken. Ook kunnen zij u begeleiden bij vergunnings- en financierings-trajecten.

Wij zijn benieuwd naar uw ervaringen met de *Mijn Amelander Erfgoedmap* en stellen het op prijs als u ons hier wat over kunt laten weten.

Is deze stapsgewijze werkwijze begrijpelijk, bruikbaar en relevant? Heeft u tips of voorbeelden?

Wij horen het graag via **maarten@noorderruimte.nl**

Deze *Mijn Ameland* erfgoed ID-kaart is opgesteld voor het onderzoeksproject Erfgoed geeft Ameland energie! Een project over hoe Amelanders denken over de impact van de energiemaatregelen voor kenmerkende historische gebouwen, dorpen en landschappen.

Het project is mede mogelijk gemaakt en uitgevoerd door:
SIA KIEM HBO, de gemeente Ameland,
Dijkoraad R.R.G. B.V. en het
kenniscentrum NoorderRuimte van
de Hanzehogeschool Groningen.

Najaarsverkoop en boekenmarkt

Op woensdag 20 oktober a.s. houdt de Zusterkring van de Federatie Doopsgezind en Gereformeerd Ameland weer haar najaarsverkoop en boekenmarkt. En wel in de Westerlaankerk in Hollum van 14.00 uur tot 16.30 uur.

Er is weer van alles te koop, vele soorten boeken en oude platen, muziekplaten, cd's etc. Sokken, sjaals, mutsen, handdoeken, (geborduurde) gastendoekjes, slabben, verjaardagskalenders

(van Ameland), fotokaarten en mooie afbeeldingen op canvas-schilderijtjes. Te veel om allemaal op te noemen. Kom gewoon even kijken. Er is een tafel met heerlijk zelf gebakken gebak. De 'winkel van sinkel' van alles wat.

Er zijn mooie prijzen te winnen. En
sjoelen, pakjes knippen voor de
jeugd. Aan de koffietafel kunt u
koffie, thee of limonade verkrijgen.
We hopen u daar te ontmoeten.

Advertentie

Goed op weg met Taxi de Boer!

TAXI & AUTOVERHUUR

06 333 50000

TAXIAMELAND.NL

